

JVEDAMIEJI SĄMONĖS KILMĖS AIŠKINIMAI

Sąmonė yra pats esmingasis žmogaus apsimetimas gyvenime. Ir norint save pažinti, tikrai pravartu nuodugnai ją apmąstyti. Nedaugelis žmonių tam yra linkę. Sąmonė per aiškiai rodosi kasdieniniu dalyku. Ir tikrai ji tokia yra. Todėl paprastai nelaikoma verta apie ją dar pagalvoti. O kad vieni antri tačiau pabando tai daryti, jie greitai sustoja. Labai sunku pasirinkti savo sąmonę savo pažinties dalyku. Vis dėlto reikėtų būti drąsiems. Sąmonę aiškintis yra esminis žmogaus susipratimo uždavinys.

Pradėkime kad ir nuo nesąmoningumo! Jis gana dažnai stebimas. Į jį atsižiūrint, numanomas ir sąmoningumas. Toliau tada ir norisi suvokti santykiai vieno su antru ir su visu gyvenimu, su didžiu jo turiniu. O kad apie visa tai ir mokslo žmonės nedaug tepasako, gyvenimas juo garsiau reikalauja dalyką išmanyti.

Verta nuodugnaus apsvaistymo yra jau tai, ar iš tikrųjų būtų, kaip kai kurie skelbia, kad visas gyvenimo turinys esąs paslėptas tame, kas nėra sąmoninga. Iš jo sąmoningieji gyvūnai pasidarę. Ilgieji neapmatomi praeities amžiai esą vien tiktai kelias iš tamsos švieson, iš nesąmoningumo sąmoninguman. O erdvėje apsižvalgydami, paprastai žmonės tiki, kad materės gabalai, ypatingai susitvarkę, virstą sąmoningais gyvūnais.

Yra tikrai ir tokių mąstytojų, kurie, apie tai galvoję, stabteli. Nesą suprantama, kaip sąmoningumas galėtų atsirasti iš nesąmoningumo. Bet ir jų retasis tesako, kad tai ir nesidarą, kad negalima to tvirtinti. Vis dėlto ir tokie žmonės pagaliau tiki, nieko tolimesnio nemąstydami, kad visas sąmoningumas iškilęs iš nesąmoningumo.

Imkime tik ir evoliucės mokslą! Jis verčia žvelgti į seniausius laikus, į neapmatomus tolimos praeities amžius. Tuomet viskas buvęs įsiaustas į tamsiausiasį nesąmoningumą. Taip tenka tų laikų pasaulį vaizduotis, o tai reiškia savo sąmonėje susikurti jo vaizdą.

Labai svarbu tai išmanyti. Nes taip nušvinta nuostabūs santykis tarp sąmoningumo ir nesąmoningumo. Tik pamanykime! Savo sąmonėje vaizduojamės, kaip kartą gyvenime vyravęs vienas tiktai nesąmoningumas.

Į jį tikime aiškiausiai matą materėje. Joje atsiradusi jėga, gimusi gyvybė, kuri ir buvusi pirmas sąmoningumo žibtelėjimas. Tasai tada nuolatai šviesėjęs iki mūsų laikų žmogaus sąmonės. Ir dabar jis galys tiesiai kalbėti apie saulėtą sąmoningumo dieną.

Tai lyg ir patvirtina kultūros istorė. Ir ji pradeda savo mokslus, aiškindama, kaip tuokart, gal prieš tūkstančius arba net milijonus metų, gyvenimas atrodęs. Žmonės buvę tamsūs ir duslūs. Jų pavidalai vos ne vos priminę žmogų. Jame sąmoningumas vos rusėjęs ir todėl buvęs be reikšmės. Ir tik labai pamažu jis šviesėjęs. O dabar jis žmogaus sąmone dažnai šviečia net saulės skaistumu.

Tiesa, ne visai taip kalbama. Dar daug reikią, kol taip ir būsią. Bet kilnūs mokslo tikėjimas vis dėlto kartą susilauksiąs žmogaus sąmonės šviesos dienos. Sąmoningumas nuolatai tekąs iš nesąmoningumo kaip aušra iš nakties tamsos.

Mokslas apie dvasinį žmogaus gyvenimą stengiasi paaiškinti, kaip atskirame asmenyje šis šviesėjimas įvyksta. Iš gyvos materės krislo iš lengvo pasidarąs nuostabiai sutvarkytas žmogaus kūnas. Atsiskyres nuo motiniškos prigimties, jis patenka aplinkos įspūdžiams, kurie veikia jusles. Ir pamažu tokiu būdu vis ryškiau pasirodąs sąmoningas gyvumas. Visokie jusmai atsirandą, ir vaikas juos pareiškiąs.

Iš tų jusmų sąmoningumas šviesėjęs per kylančius visokius nuvokimus, jausmus, palinkimus iki minčių gimimo, sąvokų kūrimo, nusimanymo, protavimo, apsimatymo ir pagaliau savės žinojimo.

Ir tada žmogus vadinasi žodžiu aš. Sako, žinąs savo viduje savo pojūčius, jausmus ir mintis. Bet kas jis, kurs tai žino, retai kas pamano. O koks nuostabus tas vidus, kuriame tiek viso ko susikaupti gali! Visai slėpinga yra, kas tame viduje darosi. Pagaliau reikėtų ir sužinoti, kur tas vidus jau būtų.

Dar sakome, kad visas pasaulis pagaunamas į tą vidų, į sąmonę. O apie ją apsisukus vėl kalbama, kad ji užtekėjusi iš nesąmoningumo. Bet kaip tai įvyksta, niekas negali pasakyti. Tūli manytojai kartais pataria žmogui pasistengt įgyti

didesnį aiškumą. Ir tokiu būdu tvirtina, kad žmogus tarsi savo galiomis pajėgtų susižadinti šviesesnį sąmoningumą.

Bet iš kur ir kas tos galios būtų, kurios tai padarytų, nieks tų žmonių nepasako. Ir niekas nepareiškia, kas tas pagrindas yra, iš kurio žmogus su savęs žinojimu iškyla. Klausiant atsakymas duodamas vis tas pats. Visas sąmoningumas atsirandęs iš nesąmoningumo.

Dar tvirtinama, kad visa, ką žmonės didingo, kilnaus, tauraus yra įnešę į gyvenimą, tekę jiems iš nesąmoningumo. O iš kuo gilesnių gelmių kas paimama, tuo giedriau tai šviečia. Nesąmoningumas tokiu būdu numanomas kaip kokia begalinė tamsi jūra, kurios gelmėse kažkas glūdįs, kas virsta šviesa. Tūliems jis yra tiesiai visa kuriančioji galia, vadinasi dievas, kurs atskiroje, ypačiai žmogaus sąmonėje pasiekias šviesą. Ir tas dievas turįs kurti, jeib taptų sąmoningas.

Ypatingi būtinumai tam dievui! Bet iš kur jie jam kiltų? Ar tai už jo glūdėtų dar už jį aukštesnė galia, kuri jį ir visą visatą valdo?

O kaip aukštai tada stovėtų žmogus su savo sąmone? Su ja jis būtų iškilęs iš erdvės bekraštybės ir begalinės amžinybės. Tiesa, jo sąmonė erdvėje ir amžinybėje yra tikrai kaip koks silpno žaibo švistelėjimas. Vis dėlto jau tasai jam suteikiąs šviesą, kurios amžinasis dievas skaudžiai ilgisi.

Aišku, kad tokia mintis yra tikra nesąmonė. Todėl daugelis ir neigia Dievo esimą. Bet jie negali neigti pagrindo, iš kurio viskas darosi, ir žmogus su savo sąmone! O jis yra visame gyvenime nuostabus pasivaikinimas.

Jam tūlų manytojų suteikiama ypatinga vieta net visoje visatoje. Tikima jį esant esybę, kuri ne vien žemėje, bet visame, kas esti, didžiojoje nesąmoningumo tamsoje vienintelė yra tikrai sąmoninga, viena, kuri nesiliaujančiame amžinybių brėškime reiškianti šviesą. Mat jis žino save esant. Baugu turėtų žmogui būti nujaučiant tokią slėpinį didžią savo reikšmę!

Bet kas apie tai ir pamąsto? Žinau tačiau žmogų, kuriam jau vaiko metais aušo supratimas tokių dalykų klausimams. O toliau jam tas nuolatai ir aiškėjo.

Savo esme jis kitaip nujautė, kaip liepia paprastas mąstymas. Tam žmogui rodėsi, tarsi giliausias jo vidus būtų šviesa ir jis gimęs iš šviesos. Stačiai tikėjo parėjęs į gyvenimą iš paties sąmoningumo. Ir nesąmoningumas, nešviesa laikanti dabar apgobusi jo esmę. Patekęs net į pavojų tamsoje save visai pamiršti. Gi rodėsi, kad jam tekę tai dažniau patirti. Ir visas amžius esąs uždavinys tamsoje būt šviesa, nesąmoningumą šviesinti sąmoningumu.

Tūliems gal atrodys, toks to žmogaus nusimanymas tesąs sapnas ir aukščiau minėta nuomonė esanti tiesa. Tik tada neaiškėtų slėpinys, kaip gyvendamas žmogus žino esąs, o negali išmanyti, ką tai reiškia. Ir nebūtų jau taip kvaila savo kaip save žinančios esybės esimą išvesti iš dalykų, kurie darosi daiktų pasaulyje.

Bet ar gali būti žmonių, kurie iš tikrųjų nenumanytų, ką reiškia būti sąmoningam, ką reiškia galėti savo sąmone aprėpti dangų ir žemę su visomis jų saulėmis ir ištisus amžius, su pasidarančiais ir pragaištančiais pasauliais?

Negalima, kad šviesesnio išmanymo žmonės gyventų ir, numanydami savo esimą glūdint neišmatuojamose nesąmoningumo ir sąmoningumo slėpinių gelmėse, o neįstengdami tai suprasti, niekuomet nebūtų nukrėsti šiurpulio!

Sąmoningumas nepasidaro iš nesąmoningumo. Antraip dalyką imant, viskas lengviau aiškinasi, dar pamanant, kad nesąmoningumas yra tikrai pasislėpęs sąmoningumas. O toliau, kad tuo sąmoningumu ir nesąmoningumu, kurs mumyse aiškėja, reiškiasi tatau, kas sudaro jūdviejų esimo pagrindą, kurs tegali būti žmogui, nors ir visai neišmanomai aukštas, šviesusis sąmoningumas.

Sąmoningumas ir nesąmoningumas labai galingai veikia stebinčio žmogaus mąstymą ir jį kartais blingina. Bet jau iš to turėtų būti numanu, kad abu yra vyriausiu du pradų viso gyvenimo. Su sąmoningumu ir nesąmoningumu prasideda kūrybos vyksmas, pasaulio statymas.

Norėdami išmanyti nors savo sąmonę, šią ypatingą sąmoningumo apraišką, galima naudotis ir vaizdu. Labai dažnai sąmonė lyginama su šviesa. Kaip šviesoje daiktai aiškėja, taip, žmogui sąmoningam esant, jie pasidaro žinomi. Gi vėl, kaip erdvėje viskas telpa, kas yra, būtent jos turiniui sudarant visatą, taip toji ir sąmonės apimama. Tokiu būdu sąmonė ir šviesa, sąmonė ir erdvė, sąmonė ir laikas sutampa ar nors atrodo esą by kaip giminingi.

*Vydūnas, Sąmonė. Tilžė, 1936, p. 7-11
(Raštai, I t., p. 365-369)*

